

УДК 336.7:338

Т. С. Гавриляк,
аспірант кафедри фінансів, грошового обігу та кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ОПТИМІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ТА МЕХАНІЗМІВ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СТРАХОВИКІВ

Т. Havrilyak,
graduate student of the department of finance, turnover and credit, Lviv national university of the named Ivan Franko

IMPROVING FINANCIAL MECHANISMS OF INVESTMENT RESOURCES INSURERS

Досліджено джерела фінансового забезпечення інвестиційних вкладень страхових організацій. Проаналізовано думки вітчизняних та іноземних науковців щодо важливості інвестиційної діяльності страхових підприємств. Здійснено аналіз статистичних показників капіталізації страхового ринку України та зроблено висновки щодо оптимізації джерел та механізмів інвестиційних ресурсів. Зосереджено увагу на основних показниках, які формують ресурсну базу загалом та в частині активізації інвестиційної діяльності страховика зокрема. Серед них: власний капітал, статутний капітал, обсяг валових та чистих страхових премій, активи, дозволені для представлення страхових резервів та загальні активи страховиків. Виокремлено важливість кожного показника у процесі формування ресурсної бази страхової організації. З допомогою графічних моделей унаочнено обсяги та динаміку укладених договорів страхування та частки страхових премій.

The primaries of financial security investments insurance companies. Analyzed the views of domestic and foreign scholars on the importance of investment of insurance companies. The analysis of statistical indicators of Ukraine's insurance market capitalization and conclusions on how to optimize the sources and mechanisms of investment resources. The emphasis is on the basic parameters that form the resource base in general and in terms of enhancing the investment activity of the insurer in particular. Among them: the equity share capital, gross and net premiums assets allowed to represent insurance reserves and total assets of insurers thesis there is determined the importance of each indicator in the formation of the resource base of the insurance company. With picture models to help readers visualize volumes and dynamics of insurance agreements and the share of insurance.

Ключові слова: страхова компанія, капіталізація, інвестиційні ресурси, страхові резерви, валові страхові премії, чисті страхові премії.

Key words: insurance company capitalization, investment funds, insurance reserves, gross premiums, net insurance premiums.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Основною умовою формування інвестиційних планів страховика є наявність фінансових ресурсів. Дискусійним залишається питання оптимізації процесу формування джерел інвестиційних ресурсів страхових компаній, що знаходить своє відображення у численних працях вітчизняних та іноземних науковців та аналітиків. На нашу думку, значної уваги заслуговує питання оптимізації інвестиційних ресурсів страхових організацій як одне з ключових в процесі формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страховика.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку страхового ринку та його фінансового забезпечення, зокрема й важливість інвестиційної діяльності залишається ключовою у працях вітчизняних та іноземних науковців: А. Василенко, Н. Ткаченко, В. Плиси, Н. Фе-

доренка, Н. Добоша, О. Осадця, Н. Орланюк-Малицької, О. Вовчак, Л. Чиж та ін.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

У наукових доробках провідних науковців недостатньо висвітлено важливість оптимізації джерел інвестиційних ресурсів страхових компаній, які виступають важливою передумовою підвищення прибутковості.

МЕТА СТАТТІ

Метою цієї роботи є дослідження головних показників капіталізації страхових компаній та визначення основних умов оптимізації їх джерел.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Надзвичайно важливе значення для розвитку страхового сектору має збільшення ресурсної бази та обсягів над-

Таблиця 1. Показники капіталізації страхового ринку України у 2008–2014 рр.

Показник	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Обсяг валових страхових премій, в т. ч., млн грн.:	24008,6	20442,1	23081,7	22693,5	21508,2	28661,9	26767,3
Частка валових страхових премій у відношенні до ВВП, %	2,7	2,2	2,1	2,15	1,65	2,0	1,7
Зі страхування життя, млн грн.	1095,5	827,3	906,5	1346,4	1809,5	24760,7	2159,8
Чисті страхові премії, млн грн.	15981,8	12658,0	13327,7	17970,0	20277,5	21551,4	18592,8
Частка чистих страхових премій у відношенні до ВВП, %	1,8	1,3	1,2	1,36	1,55	1,5	1,2
Обсяг сформованих страхових резервів, млн грн.:	10904,1	10141,3	11371,8	11179,3	12577,6	14435,7	15828,0
Математичні резерви, млн грн.	1609,0	1789,2	2185,2	2663,8	3222,6	3845,8	5306,0
Технічні резерви, млн грн.	9295,1	8352,1	9186,6	8515,5	9355,0	10589,9	10522,0
Загальні активи страховиків, млн грн.	41930,5	41970,1	45234,6	48122,7	56224,7	66387,5	70261,2
Активи для представлення коштів страхових резервів, млн грн.	23904,9	23690,9	27695,0	28642,4	48831,5	37914,0	40530,1
Статутний капітал, млн грн.	13206,4	14876,0	14429,2	14091,8	14579,0	15232,5	15120,9

Джерело: розроблено автором за даними [4].

ходжень страхових премій. В наш час обмеженість фінансових ресурсів страховиків унеможлиблює здійснення інвестиційних операцій.

На нашу думку, вищеперелічені умови формування інвестиційних ресурсів страхових організацій заслуговують значної уваги, оскільки практика свідчить про відсутність у вітчизняних страховиків спланованої концепції інвестиційних вкладень.

У наш час високоризикованим та непередбачуваним є процес інвестування в реальний сектор економіки, проте саме страхові компанії можуть стати потужним інвесторами, а відтак отримувати високі прибутки.

Вовчак О.Д. вважає, що "досягнути реального припливу інвестицій в економіку України можна лише за умов координованих в масштабах країни всіх видів інвестиційних потоків — як внутрішніх, так і зовнішніх". [2, с. 323]

Формування внутрішніх джерел інвестиційних ресурсів страхових компаній являє собою процес акумуляції та використання частини страхових премій, отриманих в результаті здійснення страхових операцій. Особливості діяльності страховиків дозволяють використовувати в інвестиційних цілях тимчасово вільні кошти. Саме термін відіграє важливу роль, оскільки ці кошти перебувають у їх розпорядженні лише певний проміжок часу. Проте, існує пряма залежність між обсягами страхових премій та характером інвестиційних вкладень страхових компаній. Таблиця 1 характеризує ресурсну базу страхових компаній України.

Важливим джерелом страхових інвестицій є власний капітал страхових компаній. Без існування відповідної ресурсної бази процес здійснення значних обсягів вкладень неможливий. Тому, з метою підвищення фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страховиків, першочерговим завданням є підтримання обсягу власного капіталу на високому рівні з метою розміщення вільних резервів у прибуткові активи.

У 2009 р. показник валових страхових премій зменшився на 3566,5 млн грн. порівняно з 2008 р., що пояснюється негативним впливом світової фінансової кризи. В посткризовий період слід відмітити зменшення майже по всіх показниках, але загальні активи страховиків у 2009 р. збільшилися на 39,6 млн грн., зріс також обсяг статутного капіталу на 1669,6 млн грн. Аналізуючи чисті страхові премії, спостерігаємо зниження їх рівня у 2014 р. на 2958,6 млн грн. Також негативна тенденція простежується відносно частки валових страхових премій до ВВП та становить 1,7%. Максимальне значення цього показника сягало 5,62% у 2004 р. Зниження у 2014 р. демонструє й показник обсягу статутного капіталу (на 111,6 млн грн).

У структурі страхових премій найбільша частка припадає на майнове страхування (59,6%), а страхування життя

становить лише 8,2% у 2014 р. Відносно невеликий обсяг надходжень довгострокових фінансових ресурсів істотно обмежує інвестиційний потенціал страховиків, оскільки найбільш прибутковими вважаються довготермінові вкладення.

При створенні страхової компанії власні фінансові ресурси представляє тільки статутний капітал, обсяг якого визначений законодавством. Згідно із Законом України "Про страхування", розмір статутного капіталу встановлено 1 млн євро для страхових компаній, які здійснюють види страхування інші, ніж страхування життя та 1,5 млн євро для компаній зі страхування життя.

Власні фінансові ресурси — це такі, які належать страховиків на правах власності і представлені статутним, додатковим, резервним капіталом та нерозподіленим прибутком [7].

Василенко А.А. капітал страхової компанії визначає з точки зору інвестицій та зазначає, що "на стадії залучення він переважно перебуває у грошовій формі, а в подальшій інвестиційній діяльності страховика частина капіталу трансформується в активи, формуючи інвестиційний портфель страховика" [1, с. 41].

Також про певний рівень фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страховика свідчить кількість укладених договорів страхування. Відповідно, чим вищим є показник кількості заключених угод, тим більшим обсягом фінансових ресурсів розпоряджається страховик. Рисунок 2 відображає динаміку обсягу заключених договорів.

Кількість укладених договорів страхування протягом останніх дев'яти років поступово зростає, у 2013 р. відбулося різке збільшення договорів у 1,5 рази, що свідчить про підвищення добробуту населення та зацікавленості юридичних і фізичних осіб в захисті своїх майнових інтересів. Відповідно й відбулося збільшення валових страхових премій (табл. 1). Проте у 2014 р. цей показник опустився майже до рівня 2012 р. Така тенденція обумовлена складним політико-економічним становищем країни, знеціненням національної грошової одиниці, збільшенням власних заощаджень громадян та рекордним за останні роки зменшенням кількості банків, що зменшує рівень довіри населення до фінансових установ.

Не менш важливу роль у формуванні інвестиційних ресурсів страхових організацій відіграють обсяги валових страхових виплат. Зменшення обсягу страхових виплат може свідчити про зниження платоспроможності страховика або взагалі про збиткову діяльність, що може негативно відобразитися на його репутації та підірвати довіру потенційних страхувальників.

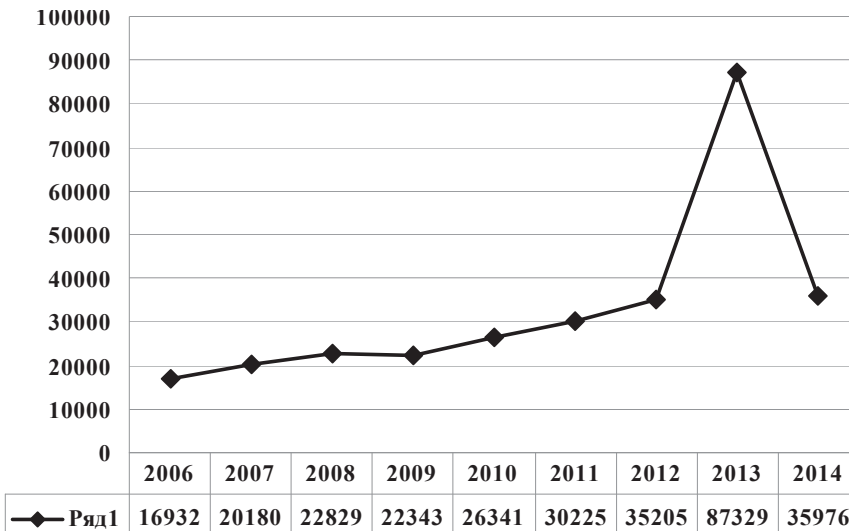

Рис. 1. Обсяг укладених договорів страхування страховими компаніями України у 2006–2014 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [4].

Кравчук Г.В., Меренкова О.В., Кругловенко О.О. вважають, що "перестраховування виступає дієвим механізмом досягнення фінансової стабільності, оскільки надає можливість страховим компаніям передавати частину ризиків, які перевищують їх фінансові можливості, з метою досягнення і підтримки достатнього рівня платоспроможності" [3].

Динаміка частки страхових премій, переданих у перестраховування страховикам-нерезидентам проілюстрована на рисунку.

Як свідчать дані, частка страхових премій, переданих іноземним страховикам у 2014 р. зменшилася більш як удвічі порівняно з 2003 роком, та на 6,4% порівняно з 2013 р. Така тенденція є позитивною для вітчизняних страхових компаній, оскільки зменшується відтік капіталу за кордон, і відповідно, підвищується інвестиційний потенціал страховиків через його збереження всередині країни. При цьому слід відмітити досить низьку частку страхових премій, отриманих від перестраховальників-нерезидентів, їх обсяг у 2014 р. зменшився на рекордних 96% та компенсованих перестраховиками виплат — 468,5 млн грн. (це менш як 50% обсягу страхових

премій, переданих у перестраховування). Зростання частки вихідного перестраховування за межі країни здійснює негативний вплив на формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страховиків, що знаходить своє відображення у зниженні обсягів сформованих страхових резервів.

Вже декілька років поспіль лідерами серед іноземних держав в операціях передавання ризиків у перестраховування залишаються страхові компанії Німеччини, Великобританії та Російської Федерації. Проте частка нерезидентів в операціях зовнішнього вихідного перестраховування має тенденцію до зменшення, що можна побачити у таблиці 2.

Багато науковців підтримують думку, що рівень довіри населення до страхування є найголовнішим чинником негативного впливу на розвиток як страхової, так і інвестиційної діяльності страхових компаній. [6]

Виходячи з цього твердження, надзвичайно важливе значення має маркетингова політика страховика, яка повинна бути спрямована на позиціонування страхової компанії на ринку та приваблення потенційних клієнтів.

На нашу думку, підвищення довіри населення до страхових компаній матиме значний вплив на обсяги страхових премій, відтак й на показник інвестиційної активності. Оскільки вітчизняні страховики генерують великі обсяги фінансових ресурсів, слід використовувати їх з метою фінансування провідних галузей економіки, що дозволить підвищити економічний потенціал країни загалом.

З метою оптимізації джерел фінансових ресурсів та їх використання на інвестиційні цілі важливим вважаємо взаємозв'язок страхових компаній та банків.

Співпраця страхових компаній з банківськими установами також в деякій мірі визначає рівень їх фінансового потенціалу інвестиційної діяльності. Через мережу банківських установ здійснюється обслуговування рахунків страхових компаній та розміщення коштів технічних резервів.

Основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності страхових компаній є резервні фонди, які

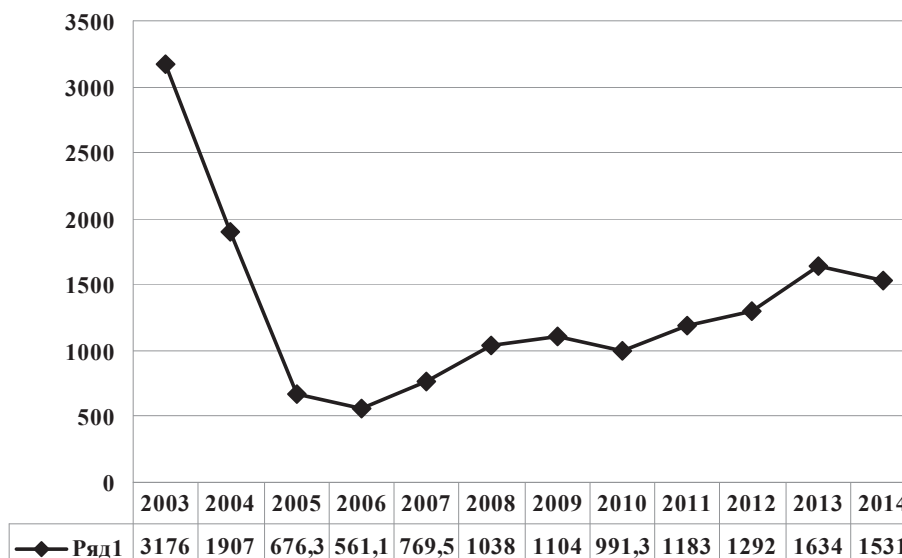

Рис. 2. Динаміка частки страхових премій, переданих у перестраховування страховикам-нерезидентам, млн грн.

Джерело: розроблено автором за даними [4].

наповнюються за рахунок укладених страхових полісів. Тобто можна стверджувати, що саме заощадження населення слугують одним із основних напрямів ресурсного забезпечення інвестиційних операцій страхових компаній. Недовіра населення до довгострокових програм страхування життя та нестабільна економічна та політична ситуація в країні є основними стримуючими чинниками.

Зростання довіри населення до страхових компаній позитивно вплине на розвиток страхового ринку в цілому, що повинне виражатися у:

- підвищенні фінансового потенціалу страховиків (страхових премій) шляхом збільшення кількості укладених страхових договорів (як коротко, так і довгострокових);

- підвищенні фінансової стійкості страхових компаній, що в свою чергу дасть змогу страховикам швидко та в повному обсязі виконувати свої зобов'язання перед клієнтами та кредиторами;

- збільшенні видів страхування, убезпеченні клієнтів від різних ризиків;

- збільшенні обсягу вкладень в економіку країни шляхом фінансування прибуткових інвестиційних проектів або придбання високоприбуткових фінансових інструментів;

- підвищенні якості надання страхових послуг, що вплине на конкурентоспроможність страховиків;

- можливості страхових компаній надавати не тільки страховий захист клієнтам, а й забезпечувати прибутковість вкладених страхувальниками фінансових ресурсів шляхом розміщення їх у високоприбуткових активах.

Після цінних паперів, банківські вклади займають друге місце серед активів, дозволених для представлення коштів страхових резервів, та становлять більш ніж 22% усіх активів страховиків.

Під взаємодією банків та страхових компаній розуміємо процеси поступового об'єднання їх діяльності (від спільного продажу послуг до створення спеціалізованих фінансових установ), спрямованих на отримання економічного ефекту, який досягається в результаті взаємодії трудових, матеріальних та фінансових ресурсів.

Рівень капіталізації вітчизняних страхових компаній залишається на низькому рівні, що дещо утруднює проведення страховиками інвестиційних операцій. На відміну від розвинених країн світу, частка валових страхових премій у ВВП в Україні в рази нижча. Це свідчить про нерозвиненість страхового ринку, недосконалість вітчизняного законодавства та низький рівень попиту на страхові послуги.

Порівнюючи з Україною, іноземні держави досягли значних успіхів у розвитку страхового ринку. Статистичні дослідження дають змогу зробити висновок про високий рівень капіталізації страхового ринку зарубіжних країн, що в свою чергу дозволяє їм направляти фінансові ресурси у прибуткові інвестиційні проекти та галузі економіки, які потребують додаткових коштів.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Отже, сьогодні для успішного розвитку діяльності страховика необхідно оптимізувати джерела наповнення фондів страхових резервів. Для цього в Україні покищо недостатньо умов розвитку страхового ринку як на законодавчому рівні, так і на рівні розвитку страхового ринку, який характеризується такими тенденціями:

- зниження обсягу валових страхових премій під впливом недовіри населення до страховиків та політично нестабільного середовища, хоча у 2013 р. їх обсяг становив 2861,9 млн грн. та показав найвище значення у період з 2003 по 2014 рр.;

- частка валових та чистих премій у відношенні до ВВП є чи не найнижчою в Європі — 1,7% та 1,2% відповідно у 2014 р.;

- обсяг активів та сформованих страхових резервів також збільшується, проте таке підвищення може бути

свідченням девальвації курсу національної грошової одиниці та переоцінкою залишків груп активів;

- поступове збільшення валових страхових виплат на фоні зниження премій чинить негативний вплив на розвиток фінансового потенціалу інвестиційної діяльності страхових компаній.

Отже, можна стверджувати про важливий вплив капіталізації страхового ринку на фінансовий потенціал інвестиційної діяльності страхових компаній, оскільки забезпечення достатнього обсягу власного капіталу є першочерговим завданням при приведенні активної та прибуткової діяльності страхових компаній на фінансовому ринку.

Література:

1. Василенко А.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегії та пріоритети / А.В. Василенко, В.П. Тринчук // Страхова справа. — 2006. — № 3 (23).

2. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник / О.Д. Вовчак. — К.: Знання, 2011. — 391 с.

3. Кравчук Г.В. Залучення страхових компаній до євроінтеграційних процесів за допомогою перестрахових операцій [Текст] / Г.В. Кравчук, О.О. Кругловенко, О.В. Меренкова // Управління фінансами в умовах вступу до СОТ: збірник тез всеукраїнської науково-практичної конференції (15 жовтня 2009 р.). — Харків, 2009. — С. 81—82.

4. Підсумки діяльності страхових компаній у 2002—2014 рр. [Електронний ресурс] / сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. — Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>

5. Плиса В.Й. Страховий менеджмент: навчальний посібник [Рекомендовано МОН України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Лист № 1/11-4256 від 26.03.2014 р.] / В.Й. Плиса. — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. — 378 с.

6. Соловйова О. А. Чинники впливу на розвиток інвестиційної і страхової діяльності страховика / О.А. Соловйова // Культура народів Причорномор'я. — 2009. — № 172. — С. 102—107.

7. Чиж Л.М. Сутність, структура та функції страхового капіталу / Л.М. Чиж // Економіка. Управління. Інновації. — 2012. — № 1. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_66.pdf

References:

1. Vasylenko, A. V. (2006), "Investments of insurance companies Ukraine: Strategies and Priorities", *Strakhova sprava*, vol. 2 (23), pp. 125—131.

2. Vovchak, O. D. (2011), *Strakhova sprava [Insurance business]*, Znannya, Kyiv, Ukraine.

3. Kravchuk, H. V. Kruhlovenko, O. O. and Merenkova, O. V. (2009), "The involvement of insurance companies to the European integration processes through reinsurance operations", *Upravlinnya finansamy v umovakh vstupu do SOT: zbirnyk tez vseukrayins'koyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, Mizhnarodna Ekonomichna konferentsiya [International economic conference]*, National University, Kharkiv, Ukraine, pp. 81—82.

4. National Commission for State Regulation of Financial Services Markets "The results of insurance companies in 2003—2014 years", available at: <http://nfp.gov.ua>

5. Plysa, V. Y. (2014), *Strakhovyy menedzhment [Insurance management]*, L'viv: LNU imeni Ivana Franka, Lviv, Ukraine.

6. Solovyova, O. A. (2009), "Factors influencing the development of investment and insurance business of insurer", *Kul'tura narodov Prychornomor'ya*, vol. 172, pp. 102—107.

7. Chyzh, L. M. (2012), "The essence, structure and functions of insurance capital", *Ekonomika. Upravlinnya. Innovatsiyi*, vol. 1, available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eui_2012_1_66.pdf (Accessed 25 jan 2016).

Стаття надійшла до редакції 11.02.2016 р.